

איפה השקל שלי? – חינוך פיננסי לכיתה ט׳

ארבעה פרקים אינטראקטיביים: צרכנות נבונה, כסף ובנקאות, עבודה וזכויות, חיסכון וריבית – ועוד סימולטור תקציב וכתיבת טיעון בשיטת פטנדס.

יצרה: רוית ראש בן ישי

תוכן העניינים

1. פרק 1: צרכנות מודעת וקבלת החלטות
2. פרק 2: עולם הכסף והבנקאות
3. פרק 3: שוק העבודה בעולם משתנה
4. פרק 4: חיסכון, ריבית ודחיית סיפוק
5. סימולטור תקציב – מתכננים חודש
6. פטנדס – כותבים טיעון

פרק 1: צרכנות מודעת וקבלת החלטות

פרק 1

כל יום אנחנו מחליטות ומחליטים מה לקנות – ולפעמים ההחלטה מתקבלת לפני שבכלל חשבנו. בפרק הזה נלמד לזהות מה דוחף אותנו לקנות, לעצור לפני קנייה ולשמור על הזכויות שלנו כצרכניות וכצרכנים.

שתי מערכות חשיבה

מערכת 1 – מהירה	מערכת 2 – איטית
אוטומטית, רגשית, פועלת בשנייה	שקולה, משווה, בודקת נתונים
"קנה עכשיו" בלחיצה, קנייה בגלל מבצע מפתיע	השוואת מחירים בשלוש חנויות, קריאת חוות דעת

זה מודל חשיבה שימושי, לא שני אזורים נפרדים במוח. גם רגש וגם היגיון משפיעים על שתי המערכות.

טריגרים – מה מדליק אותנו?

שעון שסופר לאחור ("עוד 7 דקות המבצע נגמר"), "כולם כבר קנו", התראות, תשלום בלחיצה אחת, שעמום או מצב רוח. המטרה אינה להפסיק ליהנות מקניות – אלא להחזיר את הבחירה לידיים שלנו.

עוצרים עם HALT

- **H – רעבים?**
- **A – כועסים?**
- **L – בודדים?**
- **T – עייפים?**

כשאחד המצבים האלה חזק, היכולת לעצור ולשקול נחלשת. HALT אינו אבחון – הוא כלי לעצירה ולהתבוננות.

מקרה: רועי והטלפון החדש. לרועי טלפון שעובד מצוין, אבל כל החברים מדברים על הדגם החדש (₪3,200), ולרועי חסכונות של ₪1,100. **שאלה חזקה:** מה השתנה במכשיר שלי מאז אתמול – המכשיר, או רק התחושה שלי כלפיו? הפחד להחמיץ (FOMO) הוא טריגר, לא צורך.

מפת החלטה בחמישה שלבים

1. **צורך או רצון?** מה הבעיה שהמוצר פותר?
2. **מידע** – מחיר, איכות, אחריות, חוות דעת.
3. **חלופות** – יש משהו זול יותר או טוב יותר?
4. **תקציב** – על מה אצטרך לוותר?
5. **בחירה** – קונה / ממתין / מוותר.

החלטה טובה יכולה להיות גם "כן" – ההבדל הוא שה"כן" מגיע אחרי בדיקה.

מחיר עוגן וכלל 24 השעות

מחיר עוגן הוא המחיר הראשון שאנחנו רואים, והוא משפיע על איך ששאר המחירים נראים. למשל: "מחיר קודם 799₪, היום 459₪" – נשמע מציאה, אבל ייתכן שבחנות אחרת אותו מוצר עולה 459₪ גם בלי שלט מבצע. משווים למחירי השוק, לא רק ל"מחיר הקודם".

כלל 24 השעות: רציתם משהו שלא תכננתם? מחכים יממה ובודקים שוב. ברכישה יקרה אפשר להאריך ל־48 או 72 שעות.

> **בדקו את עצמכם:** משחק שאתם רוצים עולה 180₪, ויש עליו הנחה "רק עד חצות". מה תעשו ב־24 השעות הקרובות כדי להחליט בלי לחץ?

צריכה ראוותנית ותרגילי שיווק

לפעמים קונים בשביל איך שיראו אותנו. מותר לרצות סגנון ומותג – הנקודה היא מודעות: על מה בדיוק אנחנו משלמים? (שתי חולצות דומות: 70₪ מול 220₪ בגלל המותג.)

תרגיל שיווקי	איך מתגוננים
דחיפות: "רק היום!"	שואלים: האם הייתי קונה גם בשבוע הבא?
מחסור: "נותרו 2 יחידות"	בודקים אם זה נכון, משווים בחנות אחרת
הוכחה חברתית: "8,000 קונים מרוצים"	קוראים חוות דעת שליליות, לא רק חיוביות
תוספת מסומנת מראש	קוראים כל שורה בעגלה לפני תשלום

בלש בסופר: ראיה או פרשנות?

במשימת שטח בסופר מפרידים בין **ראיה** ("החטיפים היו ליד הקופה") לבין **פרשנות** ("החנות רוצה שאקנה בלי לחשוב"). בודקים: מה בגובה העיניים? מה ליד הקופה? איפה מוצרי היסוד? מה המחיר ל־100 גרם?

כלל פעולה טוב הוא קצר ומעשי: "אני מגיעה עם רשימה", "אני בודק מחיר ליחידה", "לא מוסיפים מוצר רק בשביל משלוח חינם". במשימת שטח פועלים לפי כללי המקום ולא מצלמים אנשים.

הזכויות שלי כצרכנית וכצרכן

- זכות למידע אמיתי על מחיר ותנאים – פרסום מטעה אסור.
- בקנייה מרחוק (באינטרנט או בטלפון) יש בדרך כלל זכות לבטל עסקה בתוך 14 יום, לפי הכללים.
- חויבנו בלי רשות? פונים לעסק ולחברת התשלום ומתעדים.
- שומרים קבלה, צילום מסך של ההזמנה ותנאי העסקה.

מקרה: נועה. נועה הזמינה אוזניות באתר, הן הגיעו אחרי שלושה ימים והיא התחרטה. מה היא צריכה לבדוק? (כמה ימים עברו, מה כתוב בתנאי הביטול, אם יש דמי ביטול, ואיך שולחים הודעת ביטול בכתב.)

תבנית למכתב צרכני

שלום, ביום ___ רכשתי ___ (מספר הזמנה ___). הבעיה: ___. אבקש ___ (ביטול / החזר / תיקון) עד תאריך ___. מצורפים קבלה וצילום מסך. תודה, ___

פישינג וקנייה בטוחה ברשת

פישינג היא הודעה מזויפת שמנסה לגרום לנו למסור סיסמה, קוד או פרטי כרטיס. היום משתמשים גם בבינה מלאכותית כדי לכתוב הודעות משכנעות בלי שגיאות כתיב – לכן בודקים את הסימנים, לא רק את השפה.

סימני אזהרה	צ'ק־ליסט לקנייה בטוחה
לחץ ודחיפות ("החשבון ייחסם היום")	נכנסים לאתר בעצמנו, לא דרך קישור בהודעה
בקשה לקוד שנשלח אלינו או לסיסמה	כתובת מאובטחת ופרטי עסק ברורים (כתובת, טלפון)

קישור מוזר או כתובת שולח לא מוכרת	מדיניות החזרה וביטול כתובה
"זכית!" בלי שהשתתפת בשום דבר	לא שומרים פרטי כרטיס באתר לא מוכר

משימת ביצוע: בחרו מוצר שאתם רוצים, העבירו אותו דרך מפת ההחלטה, השוו שלוש חנויות וכתבו המלצה מנומקת – לקנות, להמתין או לוותר. (אפשר לכתוב אותה בשיטת פטנדס!)

פרק 2: עולם הכסף והבנקאות

פרק 2

למה פיסת נייר או מספר במסך שווים משהו? בפרק הזה נגלה שכסף הוא בעצם **אמון**, נבין מה זו אינפלציה ונכיר את אמצעי התשלום שלנו.

כסף הוא אמון

לפני שהיה כסף, אנשים עשו **סחר חליפין**: ביצים תמורת נעליים. הבעיה – צריך למצוא מישהו שרוצה בדיוק את מה שיש לי ויש לו בדיוק מה שאני רוצה ("כפילות הרצונות"). כסף פותר את זה: הוא מפריד בין מכירת מה שיש לי לבין קניית מה שאני רוצה.

תפקיד הכסף	מה זה אומר
אמצעי חליפין	משלמים בו על מוצרים ושירותים
יחידת מידה	משווים מחירים ("20₪ מול 35₪")
שומר ערך	אפשר לחסוך אותו ולהשתמש בו בהמשך

בלי אמון קולקטיבי – שכולנו מאמינות ומאמינים שהכסף יתקבל מחר – קשה להשתמש בו. לכן הבנק המרכזי שומר על יציבות המטבע.

השטר כתעודת תרבות

על השטרות בישראל מופיעים משוררות ומשוררים: רחל המשוררת (20₪), שאול טשרניחובסקי (50₪), לאה גולדברג (100₪) ונתן אלתרמן (200₪). שטר מספר מי אנחנו ומה חשוב לנו.

עצבו שטר ערכים: איזה ערך הייתם שמים על שטר חדש? איזה סמל או ציור? כתבו שני משפטים שמסבירים את הבחירה.

שקל דיגיטלי?

שקל דיגיטלי הוא רעיון לגרסה דיגיטלית של המטבע שתונפק בידי הבנק המרכזי. נכון לעכשיו הוא **נבחן ועדיין לא הונפק לציבור**. אם יונפק – הוא יהיה כסף רשמי, בדיוק כמו מזומן, רק בצורה דיגיטלית.

כוח קנייה ואינפלציה

ה־5₪ של סבא: כשסבא היה בגילכם, 5₪ קנו לו ארוחה שלמה. היום 5₪ קונים בקושי מאפה. הכסף לא השתנה – **כוח הקנייה** שלו ירד, כי רמת המחירים עלתה.

אינפלציה היא עלייה מתמשכת ב**רמת המחירים הכללית**. עלייה במחיר של מוצר אחד (למשל עגבניות בחורף) אינה מספיקה כדי להגיד שיש אינפלציה – בודקים סל רחב של מוצרים.

מדד המחירים לצרכן

מודדים כמה עולה "סל" קבוע של מוצרים ושירותים. אם הסל עלה מ־1,000₪ ל־1,030₪ – האינפלציה היא **3%** (30 חלקי 1,000).

נסו: סל עלה מ־800₪ ל־820₪. מה שיעור האינפלציה?

▼ תשובה

20 חלקי 800 = 2.5%.

אמצעי תשלום

אמצעי	מתי יורד הכסף?	שימו לב
מזומן	מיד, מהארנק	רואים כמה נשאר
כרטיס חיוב מיידי (דביט)	מיד, מהחשבון	אי אפשר להוציא יותר ממה שיש
כרטיס אשראי	בחיוב נדחה, פעם בחודש	קל לאבד מעקב – בודקים פירוט חודשי
אפליקציית תשלום	לפי החשבון המקושר	בודקים למי שולחים ומה הסכום

עמלה היא תשלום לבנק או לחברת תשלום על שירות. לפני שפותחים חשבון משווים עמלות.

בקיצור: כסף = אמון · אינפלציה = רמת המחירים עולה וכוח הקנייה יורד · דביט יורד מיד, אשראי נדחה · עמלה = מחיר השירות.

פרק 3: שוק העבודה בעולם משתנה

פרק 3

העבודה הראשונה היא צעד מרגש – ויש לה כללים שנועדו להגן עליכן ועליכם. בפרק הזה נלמד מה מגיע לנוער עובד, איך קוראים תלוש שכר ואיך מבקשים תיקון בלי לשרוף גשרים.

צ'ק־ליסט לעבודה הראשונה

- גיל מינימלי ואישור עבודה לפי הכללים (בדרך כלל מגיל 15; בחופשות אפשר מגיל 14).
- מה השכר לשעה? האם הוא לפחות שכר המינימום לנוער לפי הגיל?
- כמה שעות, אילו ימים, עד איזו שעה בערב?
- האם ההתלמדות (משמרת ניסיון) בתשלום? **כן – היא זמן עבודה.**
- מקבלים תלוש שכר כל חודש? שומרים יומן שעות משלנו.

שכר מינימום לנוער

שכר המינימום לנוער **תלוי בגיל**. הסכומים לשעה מ־1.4.2026:

גיל	שכר מינימום לשעה
עד גיל 16	₪26.07
16 עד 17	₪27.94
17 עד 18	₪30.92

נתונים על שכר מינימום משתנים מדי פעם. מבינים את העיקרון – ותמיד בודקים את הסכום העדכני לפני שמתחילים לעבוד.

מקרה: מאיה. מאיה, בת 17.5, עבדה 4 שעות "התלמדות" ולא קיבלה עליהן תשלום, כי "ככה סיכמנו". **מה הבעיה?** זמן התלמדות הוא זמן עבודה, ומגיע עליו לפחות שכר מינימום לפי הגיל – גם אם "סיכמו" אחרת. **הצעד הראשון:** פנייה ברורה ומכבדת למעסיק עם התאריכים והשעות.

הפסקות

נערה או נער שעובדים **6 שעות או יותר** ביום זכאים להפסקה של **45 דקות**, ולפחות **30 דקות** מהן ברצף.

מקרה: ניר. ניר, בן 16, עובד משמרת של 7 שעות בלי הפסקה, כי "יש עומס". מה מגיע לו?

▼ תשובה

הפסקה של 45 דקות, מהן לפחות 30 ברצף.

נסיעות וטיפים – שתי זכויות שקל להתבלבל בהן

- **נסיעות:** כשצריך תחבורה ציבורית כדי להגיע לעבודה, המעסיק משתתף בהוצאות הנסיעה לפי הכללים והתקרה העדכניים. נסיעות אינן "נבלעות" בשכר המינימום.
- **טיפים:** במסעדות, בבתי קפה ובברים הטיפ נחשב חלק מהשכר וצריך להופיע בתלוש. באולמות ובגני אירועים הכלל שונה – שם הטיפים אינם נחשבים חלק מהשכר.

לדיון: למה זכויות שנראות "קטנות" בכל משמרת יכולות להפוך לסכום גדול לאורך חודש?

מכתב דרישה – שומרים על הזכויות בלי לשרוף גשרים

שלום ___, בתאריכים ___ עבדתי / השתתפתי בהתלמדות במשך ___ שעות. לפי המידע שבדקתי, זמן התלמדות נחשב זמן עבודה ויש לשלם עליו לפחות שכר מינימום לפי הגיל. אבקש לבדוק את החישוב ולעדכן את התשלום בתלוש הקרוב. תודה, ___

כותבים לפי הסדר: תאריך העבודה, מספר השעות, מה סוכם, מה חסר – ומשפט סיום שמזמין פתרון ענייני. אם אין תיקון, אפשר להיעזר בגורם מוסמך.

קוראים תלוש שכר

שורה בתלוש	מה היא אומרת
שעות עבודה ותעריף	בודקים מול יומן השעות שלנו
ברוטו	השכר לפני ניכויים
ניכויים	סכומים שיורדים מהשכר לפי חוק (למשל ביטוח לאומי)
נטו	מה שנכנס לחשבון בפועל

נסו: שכר ברוטו ₪2,000, ניכויים ₪80. כמה נטו?

▼ תשובה

1,920₪.

בינה מלאכותית ושוק העבודה

כלים של בינה מלאכותית משנים מקצועות: חלק מהמשימות נעשות אוטומטיות, ונוצרים תפקידים חדשים. תחזית כמו "המקצוע הזה ייעלם" דורשת בדיקה – מי אמר? על סמך אילו נתונים? כישורים כמו חשיבה ביקורתית, תקשורת, יצירתיות ולמידה מתמדת נשארים חשובים בכל מקצוע.

בקיצור: התלמדות = עבודה בתשלום · שכר מינימום לנוער לפי גיל · 6 שעות ומעלה = 45 דקות הפסקה · טיפים: הכלל תלוי במקום · תלוש: ברוטו פחות ניכויים = נטו.

פרק 4: חיסכון, ריבית ודחיית סיפוק

פרק 4

למה 100₪ היום שווים יותר מ־100₪ בעוד שנה? בפרק הזה נגלה את הכוח של הזמן, של הריבית ושל ההחלטה לחכות.

ערך הזמן של הכסף

הייתם מעדיפים 100₪ עכשיו או 105₪ בעוד שנה? כסף שמקבלים היום אפשר לחסוך ולהרוויח עליו ריבית – ובינתיים המחירים יכולים לעלות. לכן כסף "היום" שווה בדרך כלל יותר מאותו סכום "מחר".

ריבית פשוטה

בריבית פשוטה מקבלים ריבית רק על הסכום ההתחלתי (הקרן).

1,000₪ בריבית של 5% לשנה, לשנתיים: 5% מ־1,000 = 50₪ בכל שנה 1,000 + 50 + 50 = **1,100₪**.

נסו: 2,000₪ בריבית פשוטה של 4% לשלוש שנים.

▼ תשובה

4% מ־2,000 = 80₪ בשנה × 3 = 240₪ 2,240₪.

ריבית דריבית – אפקט כדור השלג

בריבית דריבית מקבלים ריבית גם על הריבית שכבר הצטברה – כמו כדור שלג שמתגלגל וגדל.

1,000₪ ב־5%: אחרי שנה 1,050₪ · אחרי שנתיים 1,050 × 1.05 = **1,102.50₪** (ולא 1,100₪).

נסו: 500₪ בריבית דריבית של 10% לשנתיים.

▼ תשובה

500 550 **605**.

מחשבון: פשוטה מול דריבית

במחשבון באתר בוחרים סכום, ריבית ומספר שנים ורואים את שני המסלולים זה לצד זה.

דנה ועומר – מי מתחיל מוקדם?

דנה התחילה לחסוך ₪100 בחודש בגיל 15, ועומר התחיל בגיל 18. שניהם ממשיכים עד גיל 21. דנה הפקידה ₪7,200 (6 שנים), ועומר ₪3,600 (3 שנים). בגלל ריבית דריבית, היתרון של דנה גדול אפילו יותר מההפרש בהפקדות – כי הכסף שלה עבד יותר זמן.

דחיית סיפוק

דחיית סיפוק היא היכולת לוותר על משהו קטן עכשיו בשביל משהו גדול יותר אחר כך. היא לא "סבל" – היא בחירה. טריקים שעוזרים: מטרה ברורה עם תמונה, חיסכון אוטומטי בתחילת החודש, ולוח התקדמות.

המטרה שלי: מה אני רוצה? כמה זה עולה? כמה אחסוך בכל חודש? מתי אגיע? (אפשר לחשב ב[סימולטור התקציב].)

חיסכון לכל ילד

בישראל קיימת תכנית שבה המדינה מפקידה בכל חודש סכום קטן לחיסכון עבור כל ילדה וילד עד גיל 18. ההורים בוחרים מסלול חיסכון ויכולים להוסיף הפקדה משלהם. בגיל 18 ובגיל 21 אפשר למשוך את הכסף, ומי שמחכה עד 21 מקבל תוספת. כדאי לשאול בבית: באיזה מסלול החיסכון שלי?

בקיצור: כסף היום שווה יותר · פשוטה = ריבית על הקרן · דריבית = ריבית על הריבית · מתחילים מוקדם = כדור שלג גדול יותר.

סימולטור תקציב – מתכננים חודש

מה עושים עם כסף שנכנס? כאן מתכננים חודש אמיתי: מכניסים הכנסות, מחלקים הוצאות לצרכים ולרצונות, קובעים מטרת חיסכון – ומקבלים משוב מיידי.

טבלת תקציב חודשי

הכנסות	₪
דמי כיס	
עבודה	
מתנות	
הוצאות (צורך / רצון)	**₪**
תחבורה (צורך)	
אוכל בחוץ (רצון)	
בילויים (רצון)	
טלפון (צורך)	
חיסכון למטרה	

כלל אצבע: קודם משלמים לעצמנו – שמים בצד את החיסכון בתחילת החודש, ואז מתכננים את השאר.

אתגרי סימולטור

1. לנועה הכנסה של 600₪ בחודש. היא רוצה אוזניות ב־450₪ בעוד 3 חודשים. כמה עליה לחסוך בכל חודש? (150₪)
2. הורידו הוצאה אחת של "רצון" ב־50₪. בכמה חודשים מוקדם יותר תגיעו למטרה?
3. מה קורה כשההוצאות גדולות מההכנסות? מה שתי הדרכים לתקן?

פטנדס – כותבים טיעון

מה הופך טיעון לחזק? מבנה! **פטנדס** היא אסטרטגיה לכתיבה טיעונית: חמש אותיות, חמישה חלקים, טיעון אחד מסודר ומשכנע.

פ**פתיחה**מציגים את הנושא ומתייחסים לשאלה במילים שלנו.
ט**טענה**מביעים את דעתנו או מציגים את העמדה שלנו.
נ**נימוק**מסבירים מדוע אנחנו חושבים כך ומבססים את הטענה.
ד**דוגמה**נותנים דוגמה שממחישה ומחזקת את הנימוק.
ס**סיכום**מסכמים את הדברים וחוזרים על המסר המרכזי.

מילות קישור שעוזרות

חלק	אפשר לפתוח ב...
פ – פתיחה	"בשנים האחרונות...", "השאלה אם... מעסיקה רבים"
ט – טענה	"לדעתי...", "אני סבורה ש...", "עמדתי היא ש..."
נ – נימוק	"הסיבה לכך היא...", "משום ש...", "ראשית..."
ד – דוגמה	"לדוגמה...", "כך למשל...", "אפשר לראות זאת ב..."
ס – סיכום	"לסיכום...", "לכן...", "מכל האמור עולה ש..."

טיעון לדוגמה

פ: בגיל ההתבגרות בני נוער רבים מתחילים לקבל דמי כיס ולהחליט לבד על הכסף שלהם.

ט: לדעתי, כדאי שכל תלמידה ותלמיד ינהלו תקציב חודשי כבר בכיתה ט'.

נ: תקציב עוזר לראות לאן הכסף הולך ומאפשר להגיע למטרות בלי ללוות ובלי לחץ.

ד: לדוגמה, תלמידה שרושמת הוצאות מגלה שהיא מוציאה ₪120 בחודש על משלוחים, ויכולה להעביר חלק מהסכום לחיסכון לאופניים.

ס: לכן ניהול תקציב בגיל צעיר הוא הרגל קטן שמביא חופש גדול.

סדרו את הטיעון – גוררים למקום

גררו את המשפטים (או לחצו על משפט ואז על החץ) כך שיופיעו לפי הסדר פ־ט־נ־ד־ס.

בגרסה המודפסת: גזרו את המשפטים בדף התרגול והדביקו אותם לפי הסדר.

בונים טיעון משלכם

בחרו נושא (או כתבו נושא משלכם), מלאו כל חלק – ובדקו אם הטיעון שלכם שלם.

מארגן כתיבה – פטנדס

חלק	מה כתבתי
פ – פתיחה	
ט – טענה	
נ – נימוק	
ד – דוגמה	
ס – סיכום	

נושאים לטיעון פיננסי

- האם כדאי לקבל דמי כיס קבועים או לפי מטלות?
- האם בני נוער צריכים לעבוד בחופש הגדול?
- מזומן או כרטיס – מה עדיף לבני נוער?
- האם צריך לאסור פרסומות שמכוונות לבני נוער ברשתות?
- האם כדאי לחכות 24 שעות לפני כל קנייה מעל 100₪?

בודקים את הטיעון: האם הטענה ברורה? האם הנימוק מסביר *למה*? האם הדוגמה מחזקת את הנימוק (ולא סתם סיפור)? האם הסיכום חוזר על המסר במילים אחרות?

יצרה: רוית ראש בן ישי · https://eifo-hashekel-sheli.sites.tab.bot/